

Лекція 9. Докази і доказування в цивільному процесі

ПЛАН

1. Роль доказів і доказування в цивільному процесі.
2. Поняття і види доказів.
3. Доказування в цивільному процесі.
4. Засоби доказування.
5. Забезпечення доказів.

1. Роль доказів і доказування в цивільному процесі.

Виконання завдань цивільного судочинства залежить від встановлення судом у справі об'єктивної істини та правильного застосування норм матеріального і процесуального права. Для цього ч.5 ст. 12 ЦПК зазначає, суд зберігаючи об'єктивність і неупередженість сприяє врегулюванню спору і повному з'ясуванню обставин справи.

Така діяльність відбувається в процесі судового розгляду справи в результаті здійснення судом і особами, які беруть участь у справі, доказування і пізнання в установленому цивільному процесуальному порядку. Виходячи з діалектичного розуміння пізнання як процесу відбиття в свідомості людини об'єктивної реальності, зовнішнього світу, природи і суспільства, пізнання в цивільному судочинстві — процес відбиття в свідомості суддів і осіб, які беруть участь у справі, обставин конкретної справи і доказів, що їх підтверджують та існують в об'єктивному світі. Пізнання складається з діалектичної єдності розумової і процесуальної діяльності суду і осіб, які беруть участь у справі, та яка відбувається в процесі подання, витребування, дослідження і оцінки матеріалів цивільної справи. Пізнавальна процесуальна діяльність складається з чотирьох частин (видів): доказування фактичних обставин, які з'ясовуються під час розгляду справи; встановлення судом деяких фактичних обставин під час розгляду справи шляхом безпосереднього спостереження суддями в судовому засіданні; пізнання судом спірних правовідносин, прав і обов'язків сторін; пізнання, яке здійснюється вищестоящими суддями в процесі перевірки законності і обґрунтованості судового рішення у цивільній справі.

Об'єктом пізнання в цивільному судочинстві є матеріали справи, її обставини — фактичні і юридичні — та докази, на підставі яких вони встановлюються; метою пізнання — встановлення об'єктивної істини у справі; засобами пізнання — доказування і докази; процесуальна форма пізнання — судовий розгляд. А пізнавальна процесуальна діяльність (процес пізнання) виступає методом встановлення об'єктивної істини у справі, її фактичного і юридичного складу.

Об'єкт пізнання формується поступово. При прийнятті судом матеріалів справи до свого провадження вирисовуються тільки загальні контури, які в процесі розвитку судочинства розширюються і поглиблюються. Обставини і докази можуть носити суперечливий характер, взаємно виключати і доповнювати один одного, але важливо те, щоб по кожній обставині, яка підлягає доказуванню, було достатньо необхідних доказів для її всебічного, повного і об'єктивного з'ясування.

Отже, докази і доказування в цивільному судочинстві є невід'ємною частиною і процесуальним засобом пізнання у справі, її правильного вирішення.

2. Поняття і види доказів.

Відповідно до ч.1 ст.76 ЦПК: **Доказами** є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи.

За характером зв'язку змісту доказів з фактами, які підлягають доказуванню, докази поділяються на прямі та побічні. Прямі докази дозволяють

дійти однозначного висновку про наявність чи відсутність фактів, які підлягають доказуванню. Наприклад, прямим доказом факту реєстрації шлюбу є свідоцтво про шлюб встановлених форми і змісту. *Побічні докази*, на відміну від прямих, характеризуються численністю зв'язків із фактами, що підлягають встановленню, тому в процесі доказування дають можливість дійти декількох вірогідних висновків про них. Наприклад, квитанція про поштовий переказ не є підставою для однозначного висновку щодо наявності між сторонами договору позики. Передача грошових коштів могла здійснюватися як на виконання договору, так і бути пов'язаною з іншими обставинами.

За процесом формування даних про факти докази класифікуються на *первинні* та *похідні*. *Первинні докази* (першоджерела) формуються під безпосереднім впливом фактів, які підлягають встановленню, від носія інформації. Наприклад, первинними письмовими доказами є оригінали документів. *Похідні* лише відтворюють (копіюють) дані, одержані від інших джерел, тобто формуються під впливом опосередкованих джерел. Наприклад, похідними є копії документів, показання свідків зі слів інших осіб тощо. Похідні докази відображають обставини не безпосередньо, а опосередковано. При використанні похідних доказів підвищується ймовірність неправильного встановлення фактів, тому вони потребують більш старанної перевірки.

За джерелом доказів їх поділяють на *особисті* й *речові*, залежно від того, чи є джерелом доказів людина чи матеріальний об'єкт. До *особистих* доказів належать пояснення сторін, третіх осіб, їхніх представників, допитаних як свідків, показання свідків, висновки експертів, а до *речових* - письмові, речові докази, звуко- та відеозаписи, електронні докази (графічні зображення, плани, фотографії і т.д.).

У процесуальній науці, класифікуючи докази за їх джерелом, виділяють також і *змішані докази*, процес формування яких відбувається за допомогою інформації про факти, що надходить з двох джерел - особистого і речового.

За способом повідомлення відомостей про факти:

- усні
- письмові
- речові
- електронні

3. Доказування в цивільному процесі.

Важливою складовою правосуддя у цивільних справах є доказування. Для правильного і своєчасного вирішення справи суду треба, по-перше, встановити обставини справи (отримати достовірні дані про ці обставини внаслідок проведеного процесу); по-друге, правильно кваліфікувати ці обставини (встановити норми права, які підлягають застосуванню); по-третє, правильно застосувати норми матеріального права до встановлених обставин.

Доказування - це встановлення обставин, які обґрунтовують заявлені вимоги чи заперечення сторін або інші обставини, які мають значення для правильного вирішення справи.

Доказування в цивільному процесі включає дві невід'ємні складові діяльності суду та осіб, які беруть участь у справі, врегульована процесуальним законодавством (процесуальна форма), та пізнавальна (розумова) діяльність, що відповідає законам логіки.

Доказова діяльність здійснюється у певній послідовності. Зазвичай виділяють такі стадії доказування:

- 1) формування предмету доказування
- 2) збір доказів
- 3) подання доказів

4) дослідження доказів

5) оцінка доказів

1) Предмет доказування – це обставини, що підтверджують заявлені вимоги чи заперечення або мають інше значення для розгляду справи і підлягають встановленню при ухваленні судового рішення.

2) Письмові, речові та електронні докази, які не можна доставити в суд, оглядаються за їх місцезнаходженням так зазначається у ч.1 ст.85 ЦПК. Продукти та інші речові докази, що швидко псуються, негайно оглядаються судом з повідомленням про призначений огляд осіб, які беруть участь у справі. Неявка цих осіб не перешкоджає огляду речових доказів – ч.1 ст. 86 ЦПК.

Ч.1 ст. 84 ЦПК: Учасник справи, у разі неможливості самостійно надати докази, вправі подати клопотання про витребування доказів судом. Таке клопотання повинно бути подане в строк, зазначений у ч. 2 та 3 статті 83 ЦПК (з поданням позову). Якщо таке клопотання заявлено з пропуском встановленого строку, суд залишає його без задоволення, крім випадку, коли особа, яка його подає, обґрунтує неможливість його подання у встановлений строк з причин, що не залежали від неї.

3) Сторони зобов'язані подати свої докази суду до або під час попереднього судового засідання у справі, а якщо попереднє судове засідання у справі не проводиться, - до початку розгляду справи по суті.

Фактичні дані, одержані при виконанні судового доручення з порушенням встановленого законом порядку (статті 85, 86, 90, 93, 98, 100, 103, 108, 110, ЦПК), доказової сили не мають.

4) Наступна стадія доказування - це дослідження доказів, тобто безпосереднє сприйняття і вивчення складом суду в судовому засіданні інформації про фактичні дані, представлені сторонами й іншими особами, які беруть участь у справі, за допомогою передбачених у законі засобів доказування на підставі принципів усності й безпосередності.

5) Завершується процес доказування оцінкою доказів. Правильна оцінка судом доказів має велике значення для ухвалення законного та обґрунтованого рішення. Законом встановлюються принципи оцінки доказів.

Так, згідно із ст. 89 ЦПК суд оцінює докази за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному, об'єктивному та безпосередньому дослідженні наявних у справі доказів; жодні докази не мають для суду заздалегідь встановленої сили, суд оцінює належність, допустимість, достовірність кожного доказу окремо, а також достатність і взаємний зв'язок доказів у їх сукупності.

Суд надає оцінку як зібраним у справі доказам в цілому, так і кожному доказу (групі однотипних доказів), який міститься у справі, мотивує відхилення або врахування кожного доказу (групи доказів).

Також, у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави суд виносить рішення на користь тієї сторони, сукупність доказів якої є більш переконливою порівняно з сукупністю доказів іншої сторони.

Вимоги до доказів:

Належність доказів. Правильному визначенню складу всіх обставин предмета доказування у справі сприяє правило про належність доказів, закріплене в ст. 77 ЦПК. Належними є ті докази, які містять інформацію щодо предмета доказування. Якщо докази не стосуються предмета доказування, - суд не бере їх до розгляду. У свою чергу, сторони мають право обґрунтовувати належність конкретного доказу для підтвердження своїх вимог або заперечень.

Допустимість доказів. Суд не бере до уваги докази, які одержані з порушенням порядку, встановленого законом.

Згідно ч. 2 ст. 78 ЦПК обставини справи, які за законом мають бути підтверджені певними засобами доказування, не можуть підтверджуватися іншими засобами доказування.

Достовірність – тобто їх істотність та справжність. Достовірними є докази, на підставі яких можна встановити дійсні обставини справи ст. 79 ЦПК.

Достатність – це об'єкт або кілька доказів, які дозволяють вирішити справу, зробити певні висновки. Достатніми є докази, які у своїй сукупності дають змогу дійти висновку про наявність або відсутність обставин справи, які входять до предмета доказування, згідно ст. 80 ЦПК.

Питання про достатність доказів для встановлення обставин, що мають значення для справи, суд вирішує відповідно до свого внутрішнього переконання.

4. Засоби доказування.

Фактичні дані (докази) суд одержує з певних джерел, що називаються у законі засобами доказування Цивільний процесуальний закон дає вичерпний перелік засобів доказування:

- 1) письмові, речові і електронні докази;
- 2) висновки експертів;
- 3) показання свідків.

Тому, виходячи із закону, суд вправі використовувати для одержання фактичних даних тільки засоби зазначені в ч. 2 ст. 76 ЦПК України.

Письмові докази - це будь-які документи (крім електронних документів), які містять дані про обставини, що мають значення для правильного вирішення спору.

Згідно ч. 2 ст. 95 ЦПК письмові докази подаються в оригіналі або в належним чином засвідченій копії, якщо інше не передбачено ЦПК. Якщо для вирішення спору має значення лише частина документа, подається засвідчений витяг з нього.

Учасники справи мають право подавати письмові докази в електронних копіях, посвідчених електронним цифровим підписом, прирівняним до власноручного підпису відповідно до закону. Електронна копія письмового доказу не вважається електронним доказом.

Учасник справи, який подає письмові докази в копіях (електронних копіях), повинен зазначити про наявність у нього або іншої особи оригіналу письмового доказу.

Учасник справи підтверджує відповідність копії письмового доказу оригіналу, який знаходиться у нього, своїм підписом із зазначенням дати такого засвідчення.

Документи, отримані за допомогою факсимільного чи інших аналогічних засобів зв'язку, приймаються судом до розгляду як письмові докази у випадках і в порядку, які встановлені законом або договором.

Іноземний офіційний документ, що підлягає дипломатичній або консульській легалізації, може бути письмовим доказом, якщо він легалізований у встановленому порядку. Іноземні офіційні документи визнаються письмовими доказами без їх легалізації у випадках, передбачених міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Що стосується повернення оригіналів письмових доказів, то оригінали до набрання судовим рішенням законної сили повертаються судом за клопотанням осіб, які їх подали, якщо це можливо без шкоди для розгляду справи. У справі залишається засвідчена суддею копія письмового доказу ст. 96 ЦПК.

Речові докази - це предмети матеріального світу, які своїм існуванням, своїми якістьми, властивостями, місцезнаходженням, іншими ознаками дають змогу встановити обставини, що мають значення для справи ст. 97 ЦПК.

Згідно ст. 98 ЦПК речові докази до набрання рішенням законної сили зберігаються в матеріалах справи або за окремим описом здаються до камери схову речових

доказів суду. Ті, речові докази, що не можуть бути доставлені до суду, зберігаються за їх місцезнаходженням за ухвалою суду; вони повинні бути докладно описані та опечатані, а в разі необхідності - сфотографовані. Суд вживає заходів для забезпечення зберігання речових доказів у незмінному стані.

Речові докази після огляду та дослідження їх судом повертаються особам, від яких вони були одержані, якщо такі особи заявили про це клопотання і якщо його задоволення можливе без шкоди для розгляду справи.

Речові докази, що є об'єктами, які вилучені з цивільного обороту або обмежено оборотоздатні, передаються відповідним підприємствам, установам або організаціям. За клопотанням державних експертних установ такі речові докази можуть бути передані їм для використання в експертній та науковій роботі у **порядку**, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Речові докази повертаються особам, від яких вони були одержані, або передаються особам, за якими суд визнав право на ці речі, після набрання рішенням суду законної сили.

Електронні докази – це певна інформація в електронній (цифровій) формі, що містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи (в тому числі текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі. Такі дані можуть зберігатися, зокрема, на портативних пристроях (картах пам'яті, мобільних телефонах тощо), серверах, системах резервного копіювання, інших місцях збереження даних в електронній формі (в тому числі в мережі Інтернет).

Відповідно до ст. 100 ЦПК електронні докази подаються в оригіналі або в електронній копії, засвідченій електронним цифровим підписом, прирівняним до власноручного підпису відповідно до Закону України "Про електронний цифровий підпис". Законом може бути передбачено інший порядок засвідчення електронної копії електронного доказу.

Учасники справи мають право подавати електронні докази в паперових копіях, посвідчених у порядку, передбаченому законом. Паперова копія електронного доказу не вважається письмовим доказом. Також, учасник справи, який подає копію електронного доказу, повинен зазначити про наявність у нього або іншої особи оригіналу електронного доказу.

Якщо подано копію (паперову копію) електронного доказу, суд за клопотанням учасника справи або з власної ініціативи може витребувати у відповідної особи оригінал електронного доказу. Якщо оригінал електронного доказу не подано, а учасник справи або суд ставить під сумнів відповідність поданої копії (паперової копії) оригіналу, такий доказ не береться судом до уваги.

Згідно ст. 101 ЦПК оригінали або копії електронних доказів зберігаються у суді в матеріалах справи. За клопотанням особи, яка надала суду оригінал електронного доказу на матеріальному носії, суд повертає такий матеріальний носій, на якому міститься оригінал доказу, цій особі після дослідження вказаного електронного доказу, якщо це можливо без шкоди для розгляду справи, або після набрання судовим рішенням законної сили. У матеріалах справи залишається засвідчена суддею копія електронного доказу або витяг з нього.

Висновок експерта - це докладний опис проведених експертом досліджень, зроблені у результаті них висновки та обгрунтовані відповіді на питання, поставлені експертіві, складений у порядку, визначеному законодавством (ст. ст. 102-113 ЦПК).

Відповідно до ст. 102 ЦПК предметом висновку експерта може бути дослідження обставин, які входять до предмета доказування та встановлення яких потребує наявних у експерта спеціальних знань. Предметом висновку експерта не можуть бути питання права.

Висновок експерта може бути підготовлений на замовлення учасника справи або на підставі ухвали суду про призначення експертизи. Він викладається у письмовій формі і приєднується до справи.

Суд має право за заявою учасників справи або з власної ініціативи викликати експерта для надання усних пояснень щодо його висновку.

У висновку експерта повинно бути зазначено: коли, де, ким (ім'я, освіта, спеціальність, а також, за наявності, свідоцтво про присвоєння кваліфікації судового експерта, стаж експертної роботи, науковий ступінь, вчене звання, посада експерта), на якій підставі була проведена експертиза, хто був присутній при проведенні експертизи, питання, що були поставлені експертові, які матеріали експерт використав. Інші вимоги до висновку експерта можуть бути встановлені законодавством.

У висновку експерта має бути зазначено, що він попереджений (обізнаний) про відповідальність за завідомо неправдивий висновок, а у випадку призначення експертизи судом - також про відповідальність за відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків.

Якщо експерт під час підготовки висновку встановить обставини, що мають значення для справи, з приводу яких йому не були поставлені питання, він має право включити до висновку свої міркування про ці обставини.

Згідно ст. 110 ЦПК висновок експерта для суду не має заздалегідь встановленої сили і оцінюється судом разом із іншими доказами за правилами, встановленими ст. 89 ЦПК. Відхилення судом висновку експерта повинно бути мотивоване в судовому рішенні.

Висновок експерта у галузі права

Відповідно до ст. 114 ч. 1 ЦПК учасники справи мають право подати до суду висновок експерта у галузі права щодо:

- 1) застосування аналогії закону чи аналогії права;
- 2) змісту норм іноземного права згідно з їх офіційним або загальноприйнятим тлумаченням, практикою застосування і доктриною у відповідній іноземній державі.

Такий висновок експерта у галузі права не може містити оцінки доказів, вказівок про достовірність чи недостовірність того чи іншого доказу, про переваги одних доказів над іншими, про те, яке рішення має бути прийнято за результатами розгляду справи.

Висновок експерта у галузі права не є доказом, має допоміжний (консультативний) характер і не є обов'язковим для суду (ст. 115 ЦПК).

Суд може посилатися в рішенні на висновок експерта у галузі права як на джерело відомостей, які в ньому містяться, та має зробити самостійні висновки щодо відповідних питань.

Показання свідка - це повідомлення про відомі йому обставини, які мають значення для справи. Не є доказом показання свідка, який не може назвати джерела своєї обізнаності щодо певної обставини (ст. 90 ЦПК).

Якщо показання свідка ґрунтуються на повідомленнях інших осіб, то ці особи повинні бути також допитані. За відсутності можливості допитати особу, яка надала первинне повідомлення, показання з чужих слів не може бути допустимим доказом факту чи обставин, на доведення яких вони надані, якщо показання не підтверджується іншими доказами, визнаними допустимими згідно з правилами ЦПК.

Згідно ст. 91 ЦПК виклик свідка здійснюється за заявою учасника справи. У такій заяві зазначаються його ім'я, місце проживання (перебування) або місце роботи, обставини, які він може підтвердити.

Заява про виклик свідка має бути подана до або під час підготовчого судового засідання, а якщо справа розглядається в порядку спрощеного позовного провадження, - до початку першого судового засідання у справі.

В ухвалі про відкриття провадження у справі або в іншій ухвалі, якою суд вирішує питання про виклик свідка, суд попереджає свідка про кримінальну відповідальність за завідомо неправдиве показання чи відмову від давання показань на вимогу суду.

Що стосується пояснення сторін, третіх осіб та їхніх представників, то відповідно до ст. 92 ЦПК сторони, треті особи та їхні представники за їхньою згодою, в тому числі за власною ініціативою, якщо інше не встановлено ЦПК, можуть бути допитані як свідки про відомі їм обставини, що мають значення для справи.

Також згідно ст. 93 ЦПК може бути письмове опитування учасників справи як свідків. Тобто, учасник справи має право поставити в першій заяві по суті справи, що ним подається до суду, не більше десяти запитань іншому учаснику справи про обставини, що мають значення для справи. Учасник справи, якому поставлено питання позивачем, зобов'язаний надати вичерпну відповідь окремо на кожне питання по суті.

На запитання до учасника справи, який є юридичною особою, відповіді надає її керівник або інша посадова особа за його дорученням.

Відповіді на запитання подаються до суду учасником справи - фізичною особою, керівником або іншою посадовою особою юридичної особи у формі заяви свідка не пізніше як за п'ять днів до підготовчого засідання, а у справі, що розглядається в порядку спрощеного провадження, - до першого судового засідання.

Копія такої заяви свідка у той самий строк надсилається учаснику справи, який поставив письмові запитання.

У заяві свідка зазначаються ім'я (прізвище, ім'я та по батькові), місце проживання (перебування) та місце роботи свідка, поштовий індекс, реєстраційний номер облікової картки платника податків свідка за його наявності або номер і серія паспорта, номери засобів зв'язку та адреси електронної пошти (за наявності), відповіді на питання щодо обставин справи, про які відомо свідку, джерела обізнаності свідка щодо цих обставин, а також підтвердження свідка про обізнаність із змістом закону щодо кримінальної відповідальності за надання неправдивих показань.

Якщо поставлене запитання пов'язане з наданням відповідних доказів, що підтверджують відповідні обставини, учасник справи разом з наданням заяви свідка надає копії відповідних письмових чи електронних доказів.

Учасник справи має право відмовитися від надання відповіді на поставлені запитання:

- 1) з підстав, визначених ст. 70 та 71 ЦПК;
- 2) якщо поставлене запитання не стосується обставин, що мають значення для справи;
- 3) якщо учасником справи поставлено більше десяти запитань.

За наявності підстав для відмови від відповіді учасник справи повинен повідомити про відмову іншого учасника та суд у строк для надання відповіді на запитання. Суд за клопотанням іншого учасника справи може визнати підстави для відмови відсутніми та зобов'язати учасника справи надати відповідь.

Також, можливий допит свідка за заявою сторони арбітражного (третейського) розгляду. Згідно ст. 94 ЦПК на прохання третейського суду або міжнародного комерційного арбітражу або за заявою сторони (учасника) третейського (арбітражного) розгляду за згодою третейського суду (міжнародного комерційного арбітражу) апеляційний загальний суд за місцем проживання (перебування) свідка може допитати, в тому числі повторно, свідка про відомі йому обставини, що стосуються справи, що розглядається третейським судом (міжнародним комерційним арбітражем), згідно з визначеним третейським судом (міжнародним комерційним арбітражем) переліком питань.

Сторони (учасники) третейського (арбітражного) розгляду можуть брати участь у допиті свідка, ставити йому питання для уточнення його відповідей. В ухвалі про

виклик свідка суд вирішує питання забезпечення чи попередньої оплати витрат свідка, пов'язаних із його допитом.

Отже, юридичні факти матеріально-правового порядку, що є основними фактами предмету доказування, служать орієнтиром для сторін. Спираючись на них, позивач обґрунтовує підставу позову, а відповідач - заперечення проти позову. Специфіка справи впливає з позову і заперечень проти нього. З цієї причини конкретні обставини, які необхідно довести по даній справі, впливають з підстав позову і заперечень проти нього.

Правильне визначення предмету доказування по кожній цивільній справі дозволяє визначити коло фактів, з'ясування яких необхідно для успішного виконання завдань, які вирішуються судом.

5. Забезпечення доказів.

Забезпечення доказів – це їх процесуальна фіксація судом під час розгляду справи, з метою використання їх в якості доказів, якщо згодом їх подача стане неможливою або утрудненою. Забезпечення доказів здійснюється судом за заявою учасника справи або осіб, які беруть участь у справі.

Враховуючи ту обставину, що належні докази у справі не завжди знаходяться у заінтересованих осіб, на яких покладений обов'язок по доказуванню певних обставин, а у їх процесуальних противників чи інших осіб, які не є учасниками процесу, і їх подання, якщо не вжити необхідних заходів, згодом стане утрудненим або неможливим, вони можуть зникнути або загинути. З метою запобігання настанню таких наслідків в ЦПК передбачений інститут забезпечення доказів, тобто вжиття судом невідкладних заходів до закріплення у визначеному процесуальному порядку фактичних даних з метою використання їх як докази при розгляді цивільних справ.

Підставою для забезпечення доказів є побоювання сторін та інших осіб, які беруть участь у справі, що вони будуть втрачені або подача потрібних доказів стане неможливим. Відповідно до ст. 116 ЦПК способами забезпечення судом доказів є допит свідків, призначення експертизи, витребування та (або) огляд доказів, у тому за їх місцезнаходженням, заборона вчиняти певні дії щодо доказів та зобов'язання вчинити певні дії щодо доказів. У необхідних випадках судом можуть бути застосовані інші способи забезпечення доказів, визначені судом.

Процесуальною підставою позову є заява про забезпечення доказів. Вона може бути подана до суду як до, так і після подання позовної заяви.

Забезпечення доказів до подання позовної заяви здійснюється судом першої інстанції за місцезнаходженням засобу доказування або за місцем, де повинна бути вчинена відповідна процесуальна дія. Забезпечення доказів після подання позовної заяви здійснюється судом, який розглядає справу.

У разі подання заяви про забезпечення доказів до подання позовної заяви заявник повинен подати позовну заяву **протягом десяти днів** з дня постановлення ухвали про забезпечення доказів. У разі неподання позовної заяви у зазначений строк, повернення позовної заяви або відмови у відкритті провадження суд скасовує ухвалу про вжиття заходів забезпечення доказів не пізніше наступного дня після закінчення такого строку або постановлення судом ухвали про повернення позовної заяви чи відмови у відкритті провадження.

Якщо ухвала про забезпечення доказів на момент її скасування була виконана повністю або частково - отримані судом докази (показання свідків, висновки експертів тощо) не можуть бути використані в іншій справі.

Особа, яка подала заяву про забезпечення доказів, зобов'язана відшкодувати судові витрати, а також збитки, спричинені у зв'язку із забезпеченням доказів, у разі неподання позовної заяви у строк, зазначений в частині п'ятій цієї статті, а також у разі відмови у позові.

За заявою міжнародного комерційного арбітражу, третейського суду або заявою сторони у справі, яка передана на розгляд міжнародного комерційного арбітражу, третейського суду, суд може вжити заходів забезпечення доказів у порядку та з підстав, встановлених ЦПК.

Заява про забезпечення доказів у справі, яка передана на розгляд міжнародного комерційного арбітражу, третейського суду, подається до апеляційного суду за місцезнаходженням боржника або доказів, щодо яких сторона просить вжити заходів забезпечення, або майна боржника, або за місцем арбітражу, третейського розгляду.

Згідно ст. 117 ЦПК у заяві про забезпечення доказів повинні бути зазначається:

- 1) найменування суду, до якого подається заява;
- 2) повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові) (для фізичних осіб) заявника, його місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб), поштові індекси, ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі підприємств і організацій України, реєстраційний номер облікової картки платника податків (для фізичних осіб) за його наявності або номер і серія паспорта для фізичних осіб - громадян України, номери засобів зв'язку та адресу електронної пошти, за наявності;
- 3) повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові) (для фізичних осіб) іншої сторони (сторін), якщо вона відома заявнику, а також якщо відомі відомості, що її ідентифікують: її місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб), поштові індекси, ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі підприємств і організацій України, реєстраційний номер облікової картки платника податків (для фізичних осіб) за його наявності або номер і серія паспорта для фізичних осіб - громадян України, відомі номери засобів зв'язку та адреси електронної пошти;
- 4) докази, забезпечення яких є необхідним, а також обставини, для доказування яких вони необхідні;
- 5) обґрунтування необхідності забезпечення доказів;
- 6) спосіб, у який заявник просить суд забезпечити докази, у разі необхідності - особу, у якій знаходяться докази;
- 7) перелік документів, що додаються до заяви.

Така заява підписується заявником або його представником. До заяви, яка подана представником заявника, має бути додано документ, що підтверджує його повноваження.

Відповідно до ст. 118 ЦПК заява про забезпечення доказів розглядається в судовому засіданні в загальному порядку, передбаченому ЦПК. Вона розглядається не пізніше **п'яти днів** з дня її надходження до суду.

Заявник та інші особи, які можуть отримати статус учасників справи, повідомляються про дату, час і місце судового засідання, проте їх неявка не перешкоджає розгляду поданої заяви.

Суд за клопотанням заявника може забезпечити докази без повідомлення інших осіб, які можуть отримати статус учасників справи:

- 1) у невідкладних випадках;
- 2) якщо неможливо встановити, хто є або стане такими особами;
- 3) у разі, якщо повідомлення іншої сторони може унеможливити або істотно ускладнити отримання відповідних доказів.

За результатами розгляду заяви про забезпечення доказів суд постановляє ухвалу про задоволення чи відмову у задоволенні заяви. У разі задоволення заяви суд в ухвалі зазначає доказ, а також дії, що необхідно вчинити для його забезпечення.

Відповідно до ст. 118 ЦПК питання про забезпечення доказів вирішується ухвалою, яка може бути оскаржена. Оскарження ухвали про забезпечення доказів не зупиняє її виконання, а також не перешкоджає розгляду справи.

Суд, вирішуючи питання про забезпечення доказів, може зобов'язати заявника надати забезпечення відшкодування збитків, що можуть бути заподіяні у зв'язку із забезпеченням доказів. Таке забезпечення відшкодування збитків здійснюється за правилами зустрічного забезпечення, встановленими гл. 10 ЦПК. Збитки, спричинені забезпеченням доказів, відшкодовуються в порядку, визначеному законом з урахуванням положень ст. 159 ЦПК.

Якщо після вчинення процесуальних дій щодо забезпечення доказів позовну заяву подано до іншого суду, протоколи та інші матеріали щодо забезпечення доказів надсилаються до суду, який розглядає справу.

Протоколи та інші матеріали щодо забезпечення доказів за заявою, поданою у зв'язку з поданням позову до міжнародного комерційного арбітражу, третейського суду, надаються заявнику для подання до міжнародного комерційного арбітражу, третейського суду.

Ухвала про забезпечення доказів (крім забезпечення доказів шляхом допиту свідків, призначення експертизи, огляду доказів) є виконавчим документом та виконується негайно в порядку, встановленому для виконання судових рішень.

Згідно ст. 119 ЦПК витрати, що пов'язані із забезпеченням доказів, відшкодовуються в порядку, встановленому ЦПК для відшкодування судових витрат.